

УДК 332.33(469)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Височанська М.Я. - аспірант, Інституту агроекології і природокористування НААН України м. Київ

У статті трансформація земель сільськогосподарського призначення проаналізовано вартість валової продукції сільського господарства, площа сільськогосподарських угідь сільськогосподарськими підприємствами. Перспективним етапом вирішення проблем ефективного землекористування визначено агроекосистемний підхід, він зумовлює прийняття ряд рішень про трансформацію земель сільськогосподарського призначення.

Ключові слова: трансформація земельних угідь, землі сільськогосподарського призначення, ефективність використання земельних угідь.

Височанська М.Я. Трансформация земель сельскохозяйственного назначения в современных условиях

В статье трансформация земель сельскохозяйственного назначения проанализированы стоимость валовой продукции сельского хозяйства, площадь сельскохозяйственных угодий сельскохозяйственными предприятиями. Перспективным этапом решения проблем эффективного землепользования определены агроэкосистемный подход, он приводит принятия ряд решений о трансформации земель сельскохозяйственного назначения.

Ключевые слова: трансформация земельных угодий, земли сельскохозяйственного назначения, эффективность использования земельных угодий.

Vysochanska M.Y Agricultural land transformation under modern conditions

The article analyzes the value of gross agricultural output, and the area of arable land of agricultural enterprises. A promising step in solving the problem of effective land use is an agrosystem approach that envisages a number of decisions on agricultural land transformation.

Keywords: land transformation, agricultural land, land use efficiency.

Постановка проблеми. Питання трансформації земельних угідь, особливо земель сільськогосподарського призначення, набувають особливої актуальності в період становлення ринку землі. Адже в сучасних умовах запровадження оренди землі важливо зберегти родючі українські ґрунти у сфері аграрного виробництва. Крім того, у межах самого сільськогосподарського використання земель актуальною є розробка механізмів недопущення надмірної розораності земель, погіршення їх екологічного стану внаслідок нераціонального використання.[10]

Варто зазначити, що серед цих проблем: є невпорядкованість еколого-економічних відносин власності на землю, недосконалість інфраструктури ринку земель, особливо – сільськогосподарського призначення. Отже, така ситуація потребує докорінної трансформації земельних відносин на якісно новому ідеологічному підґрунті.

Завдання та методика досліджень. Метою статті – проаналізувати основні фактори земель сільськогосподарського призначення сільськогосподарськими підприємствами в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що соціально-економічні трансформації земельних угідь в сучасних умовах досліджувалися у працях вітчизняних та закордонних учених такі як: Ф. Альшевбі [1], І. Кириленка [8], О. Левади [5], М. Федорова [12] та ін. Оскільки, науковці наголошують, що трансформація земельних відносин, яка відбувається у просторі аграрної реформи, спрямована не лише на певну зміну форм власності та господарювання на землі, а й на більш ефективне використання земельних ресурсів і так же збереження родючості ґрунтів і забезпечення відповідної охорони земель. Вченими досліджено багато етапів по земельних ресурсах і їх впливу на виробництво в сільському господарстві. Нинішня ситуація, свідчить про необхідність колективного прийняття рішення про проведення трансформації земель сільськогосподарського призначення. Адже для прийняття рішень повинні залучатися власники землі (селяни, що отримали земельні паї), землекористувачі (орендатори земельних ділянок, які здійснюють їх господарське використання) і територіальна громада в особі місцевих органів влади, управління чи громадських об'єднань. Але, на нашу думку, внаслідок постійної трансформації питання використання землі вимагає постійного дослідження.

Вилад основного матеріалу дослідження. Згідно чинним законодавством у загальній структурі сільськогосподарських угідь особлива роль відводиться землям сільськогосподарського призначення, до яких за Земельним кодексом України належать землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей. Більше того землі, придатні для потреб сільського господарства, повинні надаватися насамперед для сільськогосподарського використання.[4]

Два вектори розвитку – екологічний та економічний – поєднуються в процесі сталого розвитку шляхом мінімізації витрат ресурсів задля гарантування матеріального добробуту суспільства та зменшення техногенного навантаження на природне середовище. Тому зрівноважений еколого-економічний розвиток аграрного сектора економіки вимагає комплексності у вирішенні питань взаємодії природи та суб'єктів господарювання. Суть такої комплексності полягає у поєднанні зусиль ресурсокористувачів та органів місцевого самоврядування для забезпечення продовольчої безпеки країни щодо якості і кількості продовольства, охорони і відновлення природних ресурсів, а управління використання наявних ресурсів з метою мінімізації негативного впливу на довкілля. Зосереджуючись на основних аспектах управління ресурсами сільськогосподарських підприємств у розрізі цієї теми, необхідно приділити особливу увагу користуванню природними ресурсами, адже специфікою сільськогосподарського виробництва обумовлено наявність такого основного й необхідного ресурсу, як земля.[13]

Високий ступінь розораності земель є характерним явищем для нашої країни ще відтоді, як Україна входила до складу Російської імперії. Дослідник розвитку вітчизняного аграрного сектору М.Огановський зазначав, що на початку ХХ ст. у нашій країні під рілля було задіяно близько 80% усіх селянських земель (тоді як у Німеччині цей показник складав від 40 до 56%). Унаслідок цього селяни практично не мали змоги відводити площі під сади, виноградни-

ки, пасовища; розорані ділянки оброблялися без сівозміни та внесення добрив [9, с. 37].

За даними Державного управління земельних ресурсів у Рівненській області станом 01.01.2014р, загальна площа області становить 2005,1 тис. га, з них: сільськогосподарські угіддя – 930 тис. га (46,4 %.), ліси та лісо вкриті площі – 803,9 тис. га (40,1%) під водою 43,3 тис. га (2,2%), відкриті заболочені землі – 104,9 тис. га (5,2 %), забудовані землі – 58,0 тис. га (2,9 %), інші землі – 32,6 тис. га (1,6 %) [11].

Аналізуючи структуру, що упродовж 2000-2014 років відзначається зменшення обсягів площ сільськогосподарських угідь сільськогосподарських підприємств і громадян. Так, у 2000 році їхні площі становили 29,8 млн. га, а в 2014-му – майже на 8,9 тис. га зменшилось (рис.1). Таким чином земельні ділянки не зникають. Таким чином простежується негативна тенденція виведення сільськогосподарських угідь із сільськогосподарського обігу та їх цільового призначення. Варто зазначити, що підприємства не мають фінансових та матеріальних можливостей належним чином використовувати наділи, а занижена прибутковість сільськогосподарського виробництва не дає змоги розв'язати належні проблеми. Адже шукають інші фактори землекористування через їх зміну. Головними землекористувачами є сільськогосподарські підприємства і громадяни, в яких було 20923,3 тис. га, усіх сільськогосподарських угідь. З них 109686,6 тис. га - використовували підприємства і 9954,7 тис. га. – використовували громадяни. Аналізуючи діаграму сільськогосподарських угідь слід відзначити, що у підприємств і громадян є велика різниця.

Як стверджує Ю.В. Лішук, економічна і політична нестабільність при зупиняють вирішення земельного питання, а нинішні кризові виклики додали значущої актуальності. [7 с.81-82.]

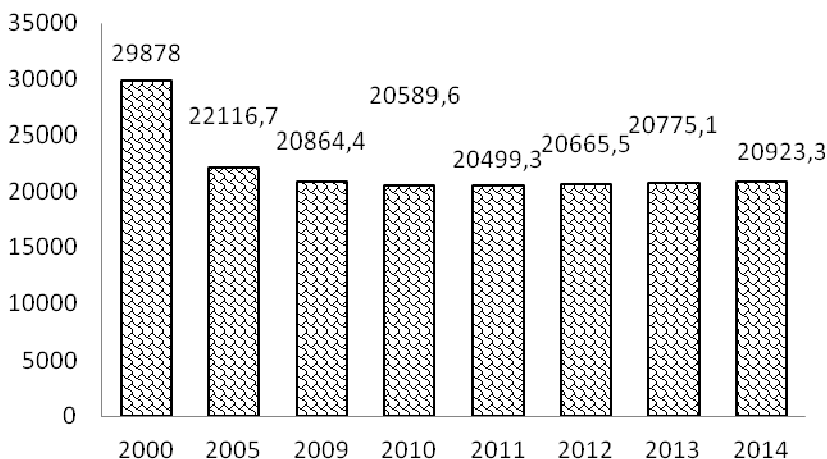

Рисунок 1. Площа сільськогосподарських угідь сільськогосподарських підприємств і громадян в Рівненській обл. за період 2000-2014рр. [11]

*Джерело: Розраховано автором за даними Державної служби статистики в Рівненській обл.

Вченими досліджується, що ефективність використання землі нині стає дедалі актуальнішим питанням у зв'язку з її об'єктивною обмеженістю як природного ресурсу.[14 с.32]

До важливих факторів трансформації земель сільськогосподарського призначення слід віднести: збільшення площі ріллі як більш продуктивних земель; залучення до складу ріллі невеликих ділянок малопродатних земель для кращої механізації польових робіт; поліпшення повітряно-водного режиму ґрунту.

Перші два фактори забезпечують збільшення поточної господарської діяльності в найближчій перспективі, а останній фактор – збільшення цінності агроекологічної системи території. Для сільськогосподарського підприємства трансформація земель сільськогосподарського призначення може одночасно виступати одна або кілька вище перелічених факторів.

Економічною вигодою від такого кроку, як стверджує І. Кириленко, є те, що на площах, які залишаються в обробітку, виникають додаткові можливості отримання ефекту від більшої концентрації матеріальних і фінансових ресурсів, а завдяки застосуванню дешевих пасовищних кормів собівартість тваринницької продукції, залежно від тривалості сезонного використання, може зменшитися на 40–70% [8, с. 46].

На сьогодні урожайність основних сільськогосподарських культур в Україні і зокрема в регіоні 1–3 рази нижча, ніж у європейських країнах, до обробітку землі залучені великі площі деградованих земель. Фахівці стверджують, що нагальною проблемою є оптимізація земельного фонду країни, зменшення його сільськогосподарської освоєності та розораності, є можливість покращити екологічний стан екосистем. Основним показником ефективності землекористування сільськогосподарськими підприємствами є вартість валової продукції сільського господарства, порівняно з 2000 роком має позитивний результат.(таб.1) Як бачимо з таблиці що в 2013 році на одного зайнятого у сільському виробництві припадало 25,5 тис. грн, а з розрахунку на 1 га с.-г. угідь – 6,8 тис. грн.

Важко не погодитись із фахівцями, які стверджують, що наразі системи землеробства повинні бути спрямовані на підвищення ефективності використання землі, постійне зростання її родючості та включати такі основні елементи: освоєння сівозмін, прийоми боротьби з ерозією ґрунтів і їхній раціональний обробіток, вапнування ґрунтів, зрошення й осушення, окультурення природних сінокосів і пасовищ, боротьбу з бур'янами, шкідниками та хворобами рослин. [3]

Таблиця 1 - Вартість валової продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах Рівненської обл. за період з 2000-2013рр.[11]

Показник	Рік					
	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Валова продукція сільського господарства: у постійних цінах 2010р., млн. грн.	995,2	968,9	1340,5	1584,9	1740,6	1885,8
із розрахунку на одного зайнятого у сільськогосподарському виробництві, тис. грн.	13,5	13,8	18,1	21,5	23,6	25,5
із розрахунку на 1 га с.-г. угідь, тис. грн.	3,6	3,5	4,8	5,7	6,3	6,8

*Джерело: Розраховано автором за даними Державної служби статистики в Рівненській обл.

Підвищення ефективності важелів трансформації земель сільськогосподарського призначення пов'язано із забезпеченням проведення таких трансформацій на принципах відповідальності і системності. А напрями територіальної структури землекористування повинні діяти на зіставленні земельно-ресурсної бази, консервація малопродуктивних, деградованих земель; застосуванні економічних важелів впливу на суб'єктів господарювання щодо забезпечення сталості оптимальної структури агроєкосистем.

Висновки. Ця природна трансформація здатна прискорюватися, сповільнюватися або змінювати свій вектор розвитку під впливом господарської або іншої діяльності людини. Вище наведеного можна зробити висновок, що за досліджуваній період відзначається певна тенденція до зменшення площ сільськогосподарських угідь у використанні сільськогосподарськими підприємствами, але разом із тим спостерігається тенденція ряду важливих економічних показників ефективності сільськогосподарських угідь. Важливою умовою на сучасному розвитку ефективності сільськогосподарських угідь є збільшення вартості продукції сільського господарства на 1 га сільськогосподарських угідь. Проблема у відсутності бюджетного фінансування на проведення дослідно-науково обгрунтованих заходів забезпечення ефективного землекористування. При цьому потрібні кошти, які б забезпечували за рахунок власного капіталу зовнішніх інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.
 2. Гуроров О. І., Бойко К. М. Еколого-економічні проблеми трансформації земель сільськогосподарського призначення в Україні // Вісник ХНАУ. – 2003. - № 6. – С. 225-226.
 3. Данкевич А.Є. Інтенсифікація землеробства при високотоварному виробництві / А.Є. Данкевич // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип.1(6). – Т.1. – Полтава: ПДАА, 2013.-С.93
 4. Земельний кодекс України. – Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
 5. Месель-Веселяк В. Я. Вирівнювання економічних умов господарювання на землях різної якості // Економіка АПК. – 2009. - № 3. – С. 97-102.
 6. Мартин А. Г. Деякі підходи до еколого-економічного удосконалення структури земельних угідь // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К., 2003. – Вип. 68. – С. 230-233.
 7. Ліщук Ю.В. Земельні відносини в Україні: стан, проблеми та перспективи / Ю.В. Ліщук // 36 статей міжнар. Школи-семінару «Теорія і практика інноваційно-консультаційної діяльності». – К.: Вид.центр НУБіП України, 2010. – С.81-82.]
 8. Кириленко І. Г. Актуальні питання ринку земель сільськогосподарського призначення // Економіка АПК. – 2009. - № 3. – С. 44-46.
 9. Огановский Н. Аграрный вопрос в России после 1905 г. / Н. Огановский. – Х., 1914. – 58 с.
-

10. Пшоняк Д. І., Передумови, сутність та економічне значення трансформації земельних угідь у сучасних умовах / Д.І. Пшоняк // Економічний часопис-XXI - № 1-2 2012.
11. Статистичний щорічник Рівненської обл. 2014 р. - 458с.
12. Федоров М. М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов : доповідь / М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 4–18.
13. Шпикуляк О.Г. Проблеми розвитку та регулювання аграрного ринку [Текст] / О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК.-2009. - № 7. – С. 120-127.
14. Черевко Г. Земельні відносини як чинник ефективності використання землі / Г. Черевко, Г. Земляна, // Аграрна економіка. – 2010. - № 1-2. – Т.3. – с.32.

УДК: 619:614.31:637.12.639

ОЦІНКА СТАНУ СІЛЬСЬКИХ СЕЛІТЕБНИХ ТЕРИТОРІЙ ЗА ЯКІСТЮ РОСЛИННОЇ ПРОДУКЦІЇ

Палапа Н.В. – д.с.-г.н., с.н.с., Інститут агроєкології
і природокористування НААН

У статті розглядається проблема забруднення рослинної продукції сільських селітебних територій різними забруднювачами. Наведено можливі причини та наслідки погіршення екологічної ситуації на цих територіях, основні показники якості рослинної продукції, за якими можна проводити оцінку стану сільських селітебних територій. Запропоновано заходи з метою запобігання негативним впливам антропогенних і природних чинників навколишнього середовища.

Ключові слова: забруднення рослинної продукції, сільські селітебні території, токсиканти, рослинна і тваринна продукція, умови проживання населення.

Палапа Н.В. Оценка состояния сельских селитебных территорий за качеством растительной продукции

В статье рассматривается проблема загрязнения растительной продукции сельских селитебных территорий различными загрязнителями. Приведены возможные причины и последствия ухудшения экологической ситуации на этих территориях, основные показатели качества растительной продукции, на основании которых можно проводить оценку состояния сельских селитебных территорий. Предложены мероприятия с целью предотвращения негативных воздействий антропогенных и природных факторов окружающей среды.

Ключевые слова: загрязнение растительной продукции, сельские селитебные территории, токсиканты, растительная и животноводческая продукция, условия проживания населения.

Palapa N.V. Assessment of the condition of rural residential areas using the indicators of plant product quality

The article considers the problem of contamination of plant products grown in rural residential areas with various pollutants. It examines possible causes and consequences of ecological situation deterioration in these areas, and provides the main indicators of plant product quality to evaluate the condition of rural residential areas. The study proposes measures to prevent a negative impact of human and natural environmental factors.

Keywords: contamination of plant products, rural residential area, toxicants, plant and animal production, living conditions of the population.

Постановка проблеми. Проблема харчування людей у сільській місцевості полягає в тому, що вони в переважній більшості використовують в їжу про-